

„Wyprawy z Etnoekipą. Poznaj dawną wieś”

Webinaria „Edukacja regionalna z Etnoekipą”

Organizator:

Institucja finansowana przez:

Webinarium dla województwa: mazowieckiego

Prowadzący: Maria Samsel

16 kwietnia 2024 r.

Od Seneki

Każdy naród może żyć i rozwijać się tylko dotąd,
Dokąd zna i miłuje swoją przynależność,
A ginie, gdy traci dla niej szacunek

Ojczyznę kocha się nie dlatego, że wielka, ale dlatego, że własna

do Chętnika

Tyle o Kurpiach. Jako ich rodak, radbym widzieć dawną puszcę piękną i szczęśliwą. Chciałbym widzieć Kurpiów, jako światłych, mądrych i dzielnych obywateli puszczy i Polski, godnych spadkobierców „praw bartnych“ i męstwa Stacha Konwy—dzielnego Kurpia, który jeszcze kopca pamiątkowego nie doczekał się u swych rodaków. A przedewszystkiem niech każdy światły puszczak nie wstydzi się powiedzieć: Kurpiem był mój dziad i ja Kurpiem jestem!..

Wyprawy z etnoekipą

Wyprawy z Etnoekipą Poznaj dawną wieś

Tom I
Domowe ognisko
- gdzie i jak mieszkało?

Tom II
Nie tylko w polu
- jak pracowano na wsi?

Tom III
Zrób to sam - jak robiono
różne przedmioty?

Tom IV
Ładnie i paradnie
- w co się ubrało?

Tom V
Co do garnka włożyć
- w jaki sposób
przygotowywano jedzenie?

Tom VI
Kartki z kalendarza
- jak dawniej świętowano?

Współfinansuje

Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi

Chłopi
Rolnicy
Kochają

Instytut Dziedzictwa Kultury
"Wyprawy z Etnoekipą"
Poznaj dawną wieś
Współfinansuje: Agencja Wdrożeń i Innowacji, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Regionalne Stowarzyszenie "Kocham Polskę", Stowarzyszenie "Kocham Polskę"

www.etnoekipa.pl

Etnoekipa

Bazyl

Chmurnica

Buczka

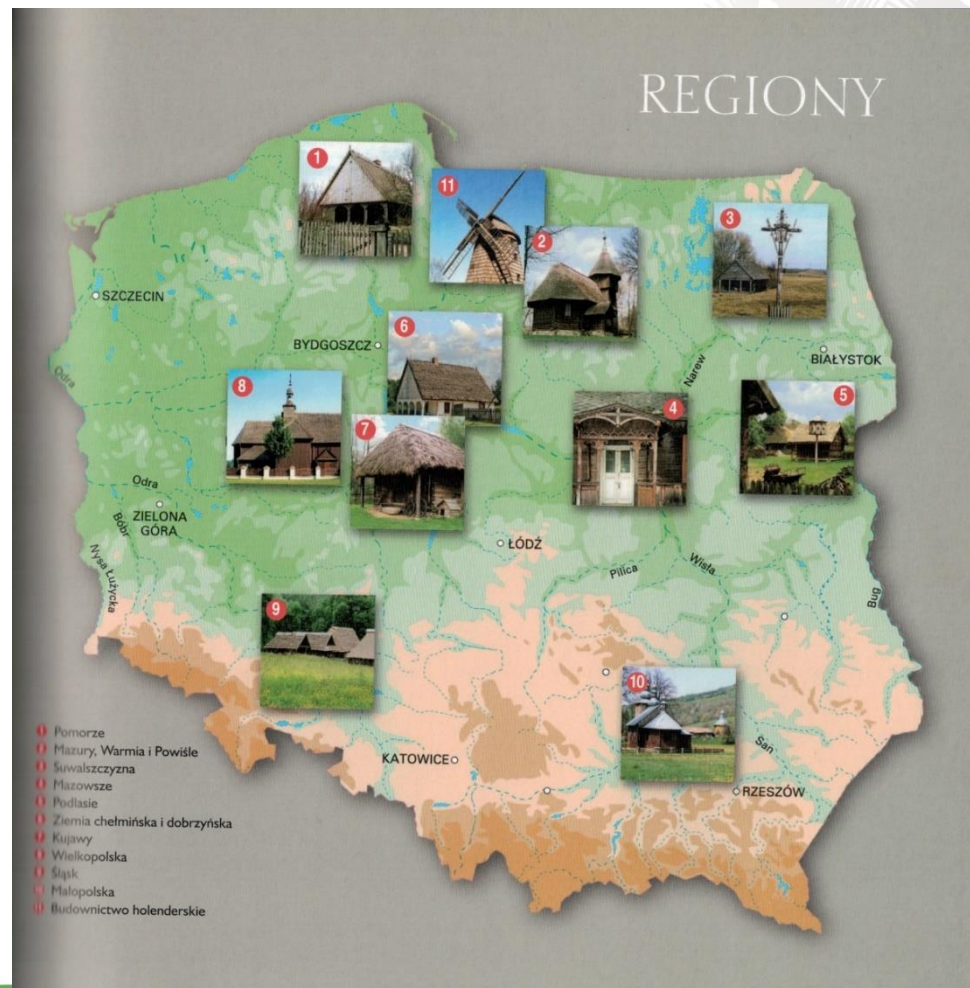

Bebok

Domowe ognisko – gdzie i jak mieszkało?

Jak dawniej mieszkało – bogactwo różnorodności

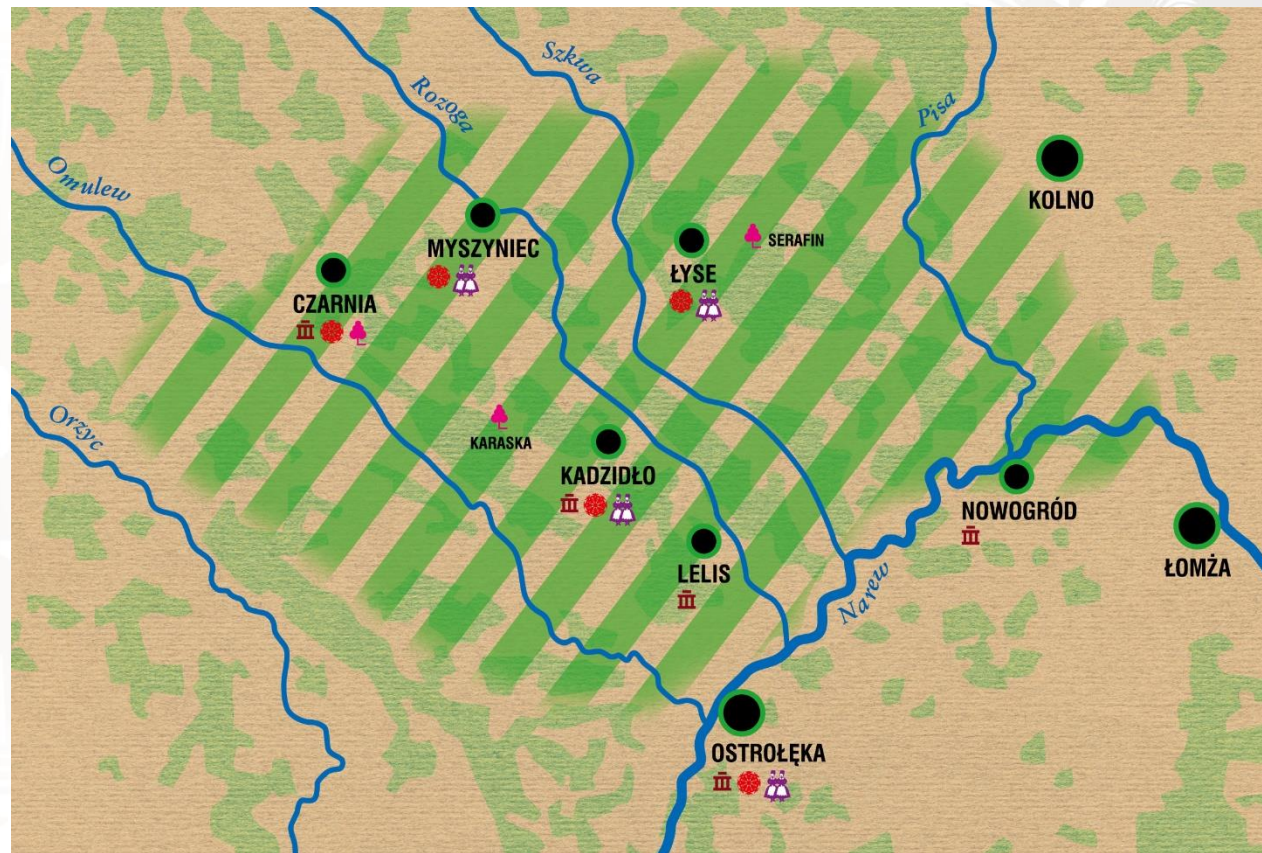
Zróżnicowanie regionalne Mazowsza

Gdzie żyjemy

Kurpiowska Puszcza Zielona

Najstarszy rysunek chałupy kurpiowskiej (rys. Wojciech Gerson 1881)

Chaty kurpiowskie. (Do artykułu „Kurpie.”)

Kurpie - zabudowa dawnej wsi

w. Jednoróżec, pow. Przasnysz
Zwarta zabudowa wsi ulicowej

fot. M. Fekropek, 1956^{*}
(fot. archiw. brak neg.)

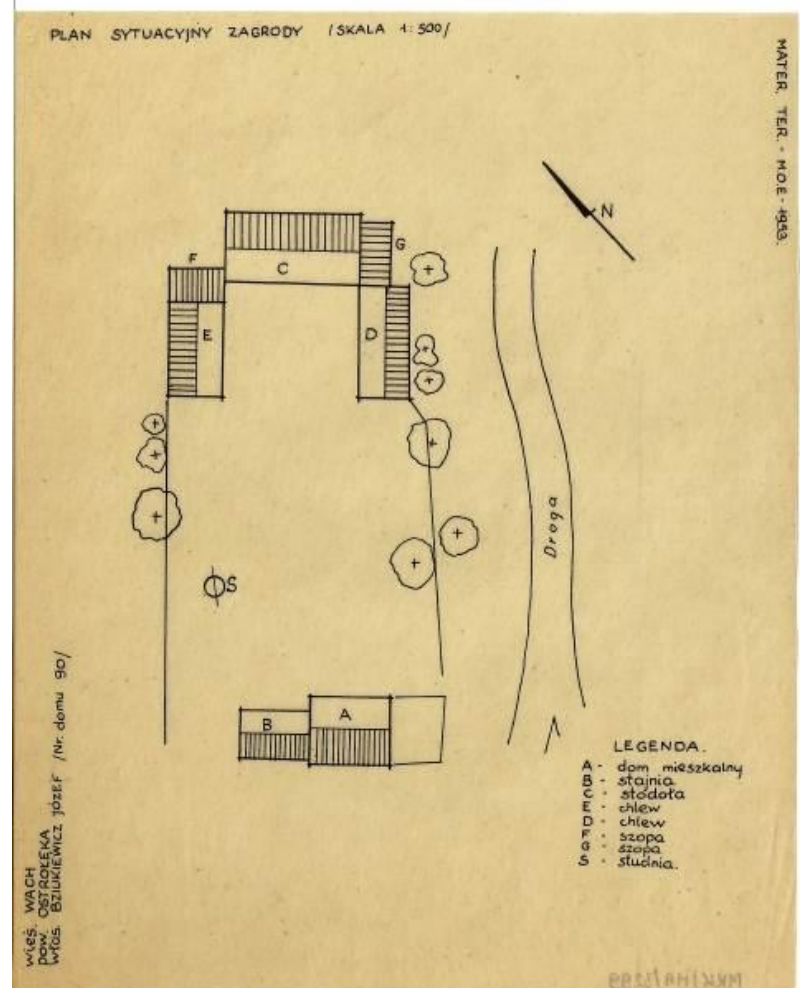

Cel: Poznanie specyfiki mojej miejscowości i najbliższej okolicy.

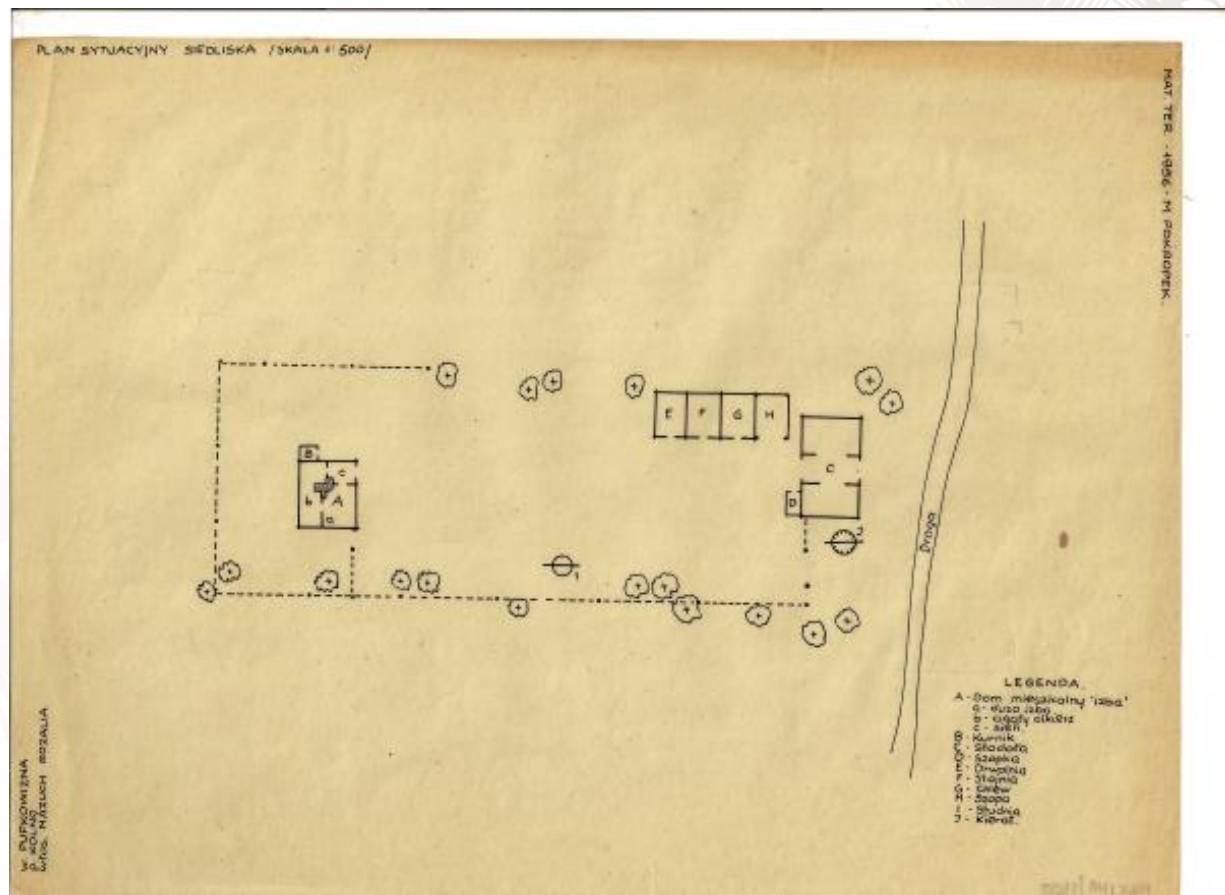
Zarys problematyki:

- Pochodzenie nazwy miejscowości i jej części.
- Najstarsza część miejscowości.
- Komunikacja z mojej miejscowości.
- Jakie miejsce jest dla mnie dzisiaj najważniejsze.
- Zachowane ślady przeszłości (zabytki, pomniki, świątynie, cmentarze).
- Patroni ulic w mojej miejscowości.

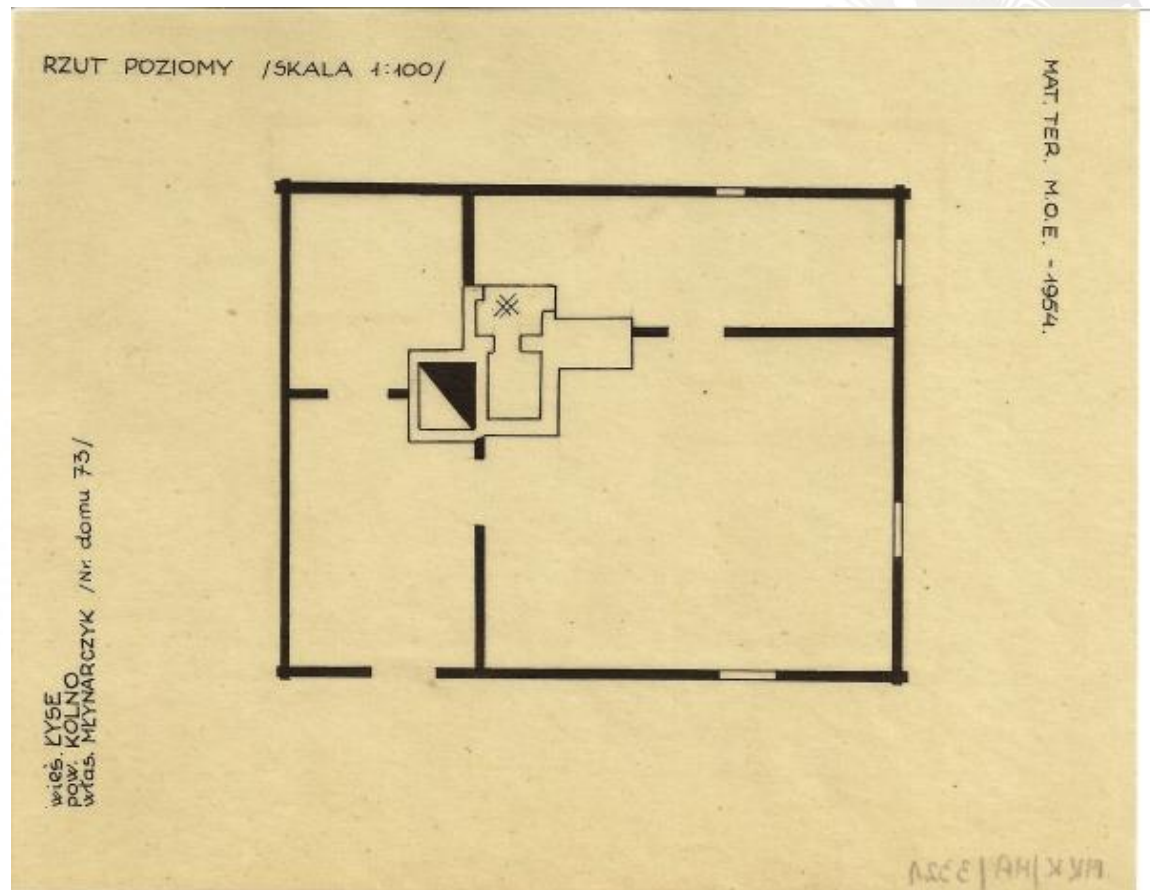
Plan zagrody ze wsi Wach

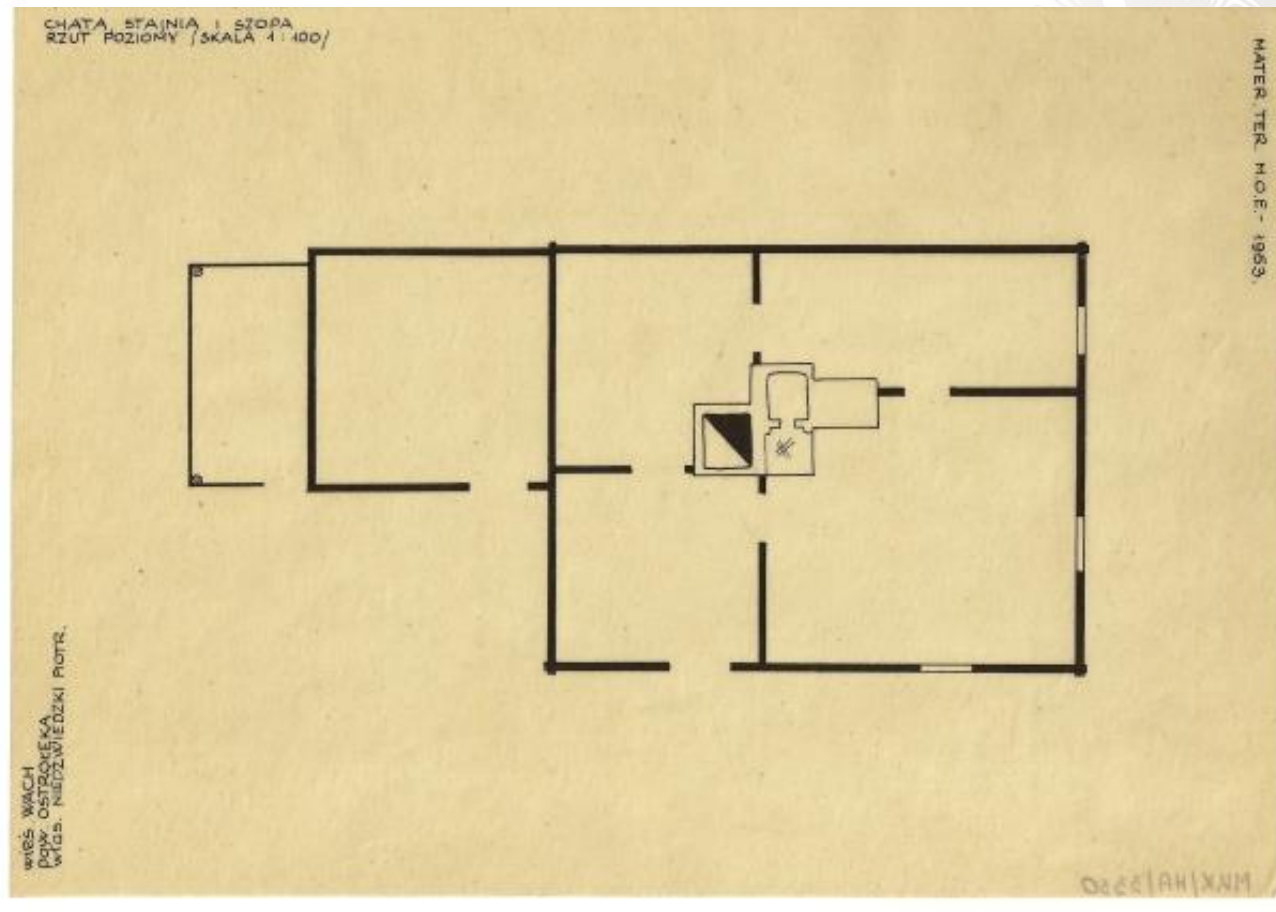
Plan zagrody ze wsi Pupkowizna

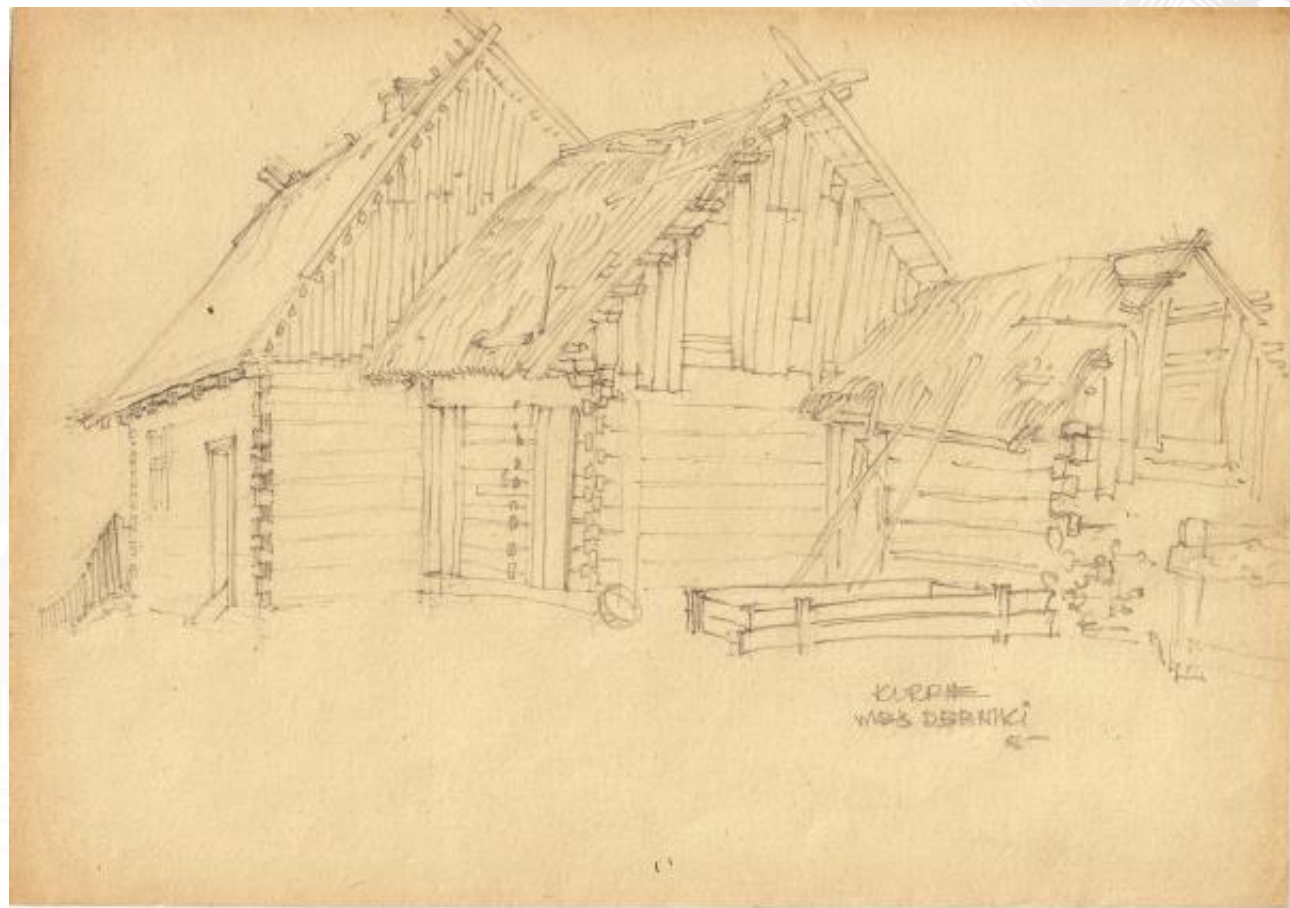
Rozplanowanie chałupy kurpiowskiej

Rozplanowanie
chałupy z
budynkami
gospodarczymi

Fragment zagrody
kurpiowskiej

Zabytkowa leśniczówka w Surowem

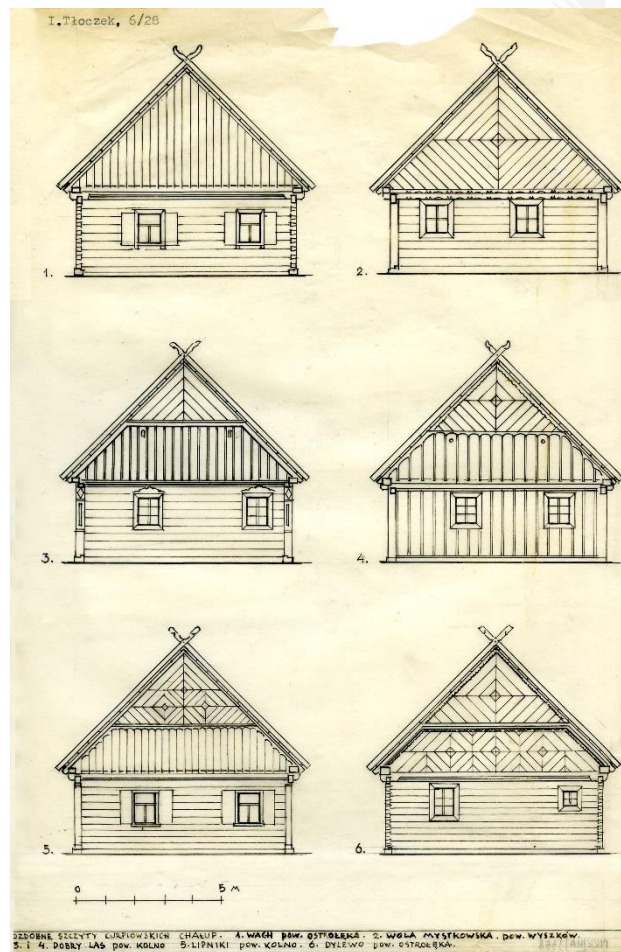

Cel: Poznanie usytuowania zagrody wiejskiej oraz pozostałych budynków.

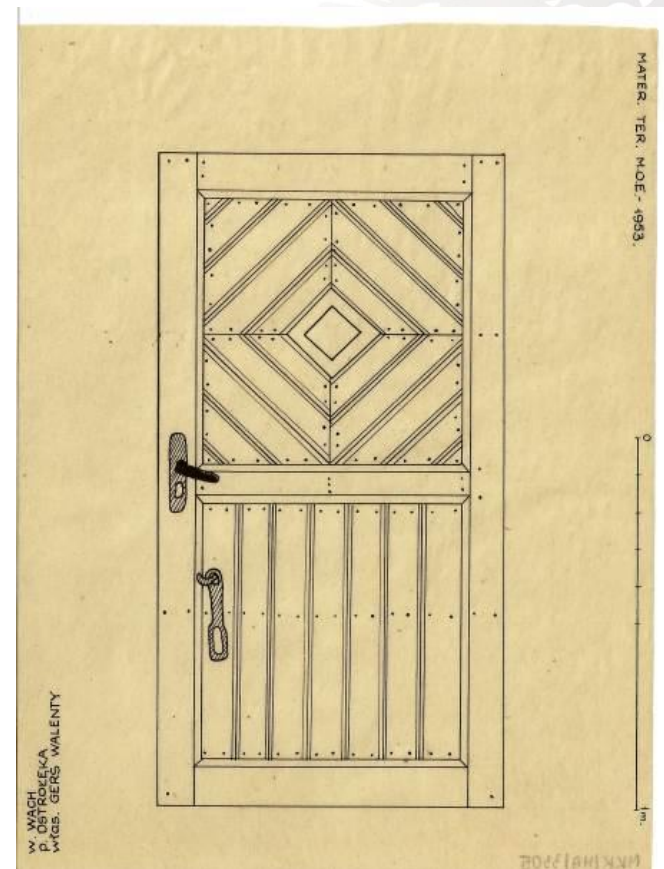
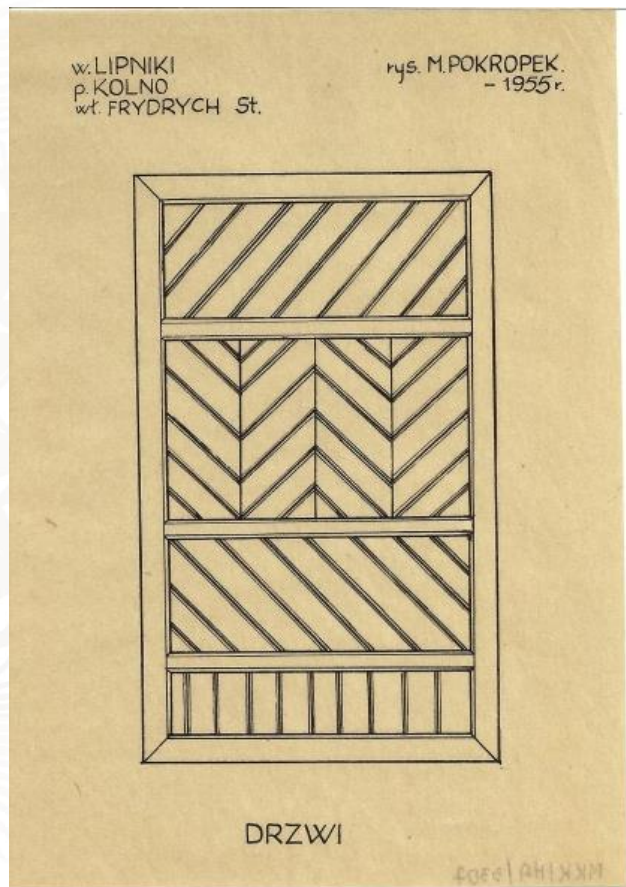
Zarys problematyki:

- Różnice pomiędzy najstarszymi i nowymi domami w mojej miejscowości.
- Elementy składowe zagrody i funkcje poszczególnych budynków.
- Budynki sakralne.
- Dwory i zabudowa podworska, parki.
- Budynki użyteczności publicznej (szkoły, świetlice, remizy, leśniczówki).
- Budynki usługowe: karczmy, młyny, kuźnie.
- Mała architektura: kapliczki.

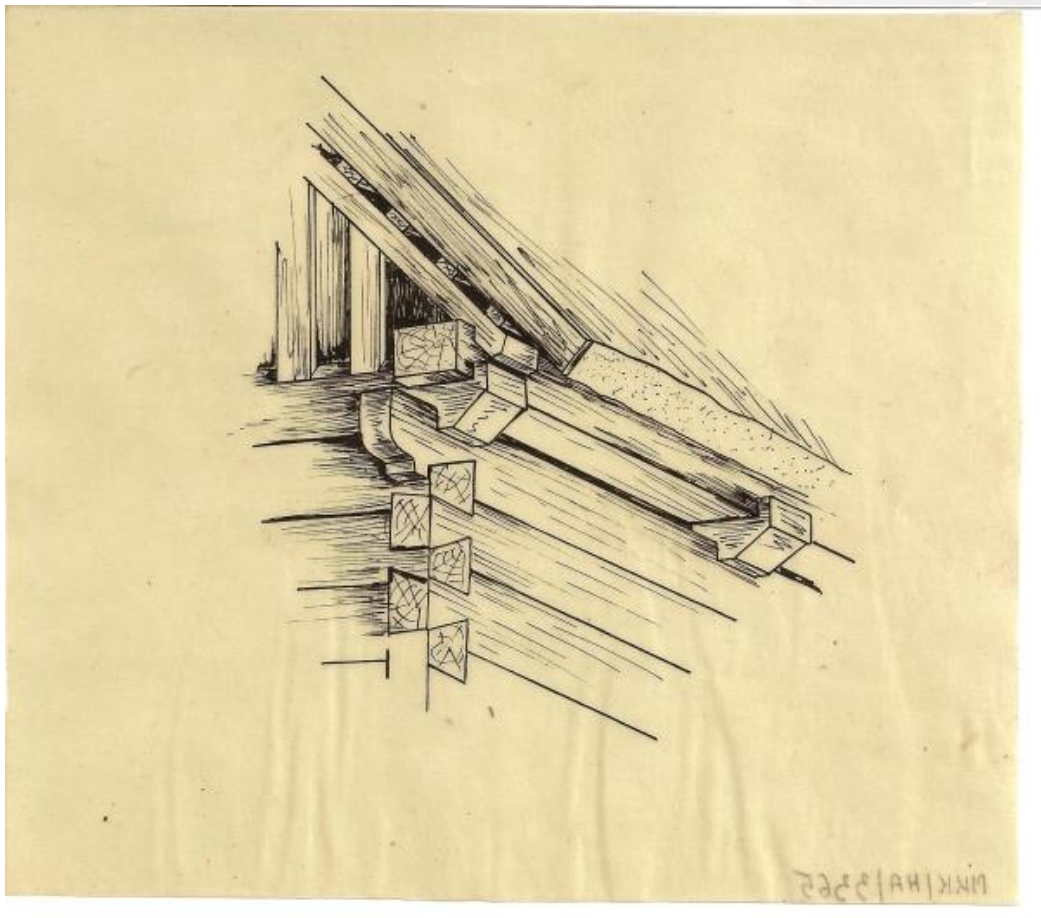
Cechy regionalne architektury - zdobienie szczytów chałup

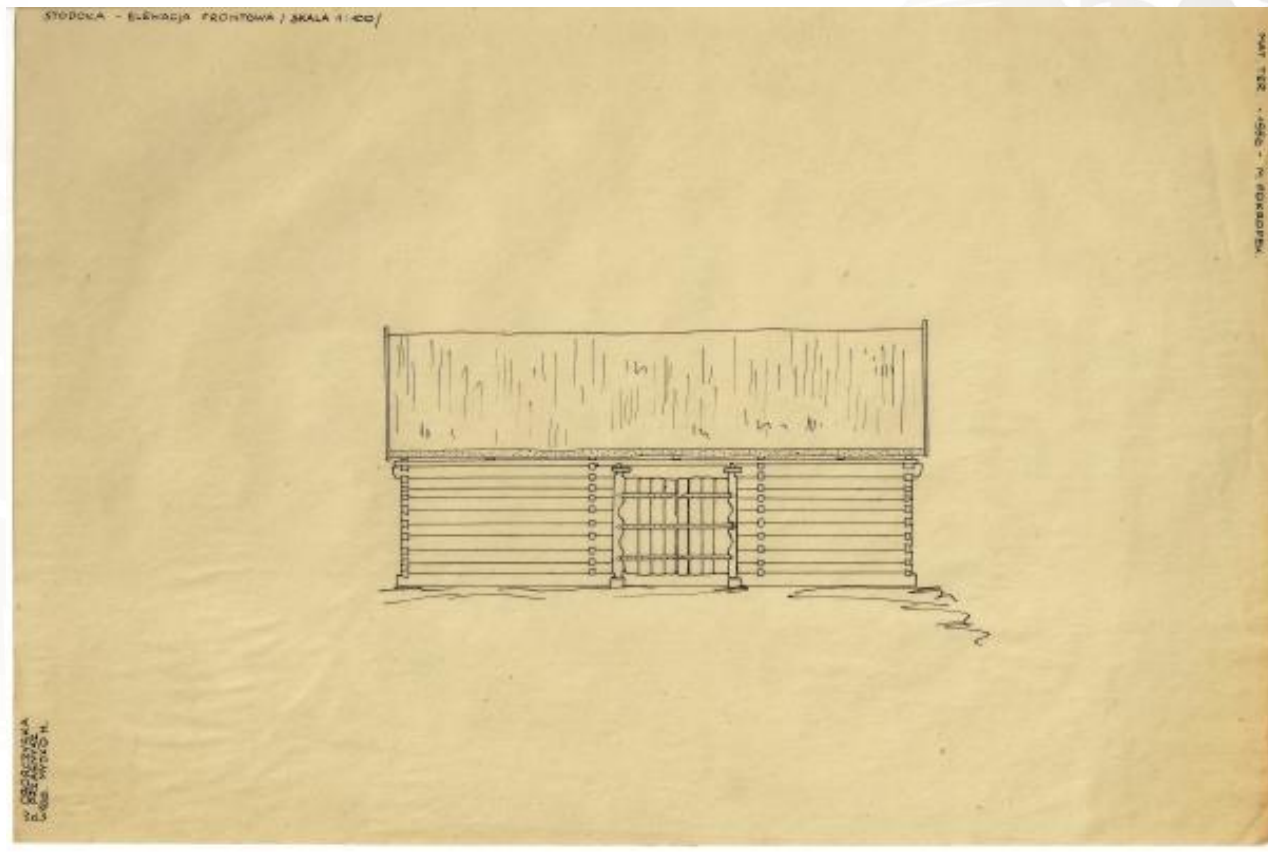
Zdobienie drzwi chałupy

Fragment konstrukcji budynku
drewnianego

Stodoła drewniana

Kapliczki kurpiowskie

Kurpie

Okolice Czarni

Kapliczka słupowa nakryta czterospadowym daszkiem zwieńczonym małym krzyżykiem żelaznym. We wnętrzu rzeźba św. Jana Nepomucena /bez krzyża w dłoniach na skutek uszkodzenia/
Kapliczka wg. tradycji postawiona przed I wojną światową.
fot. M. Pokropek, 1955 r.

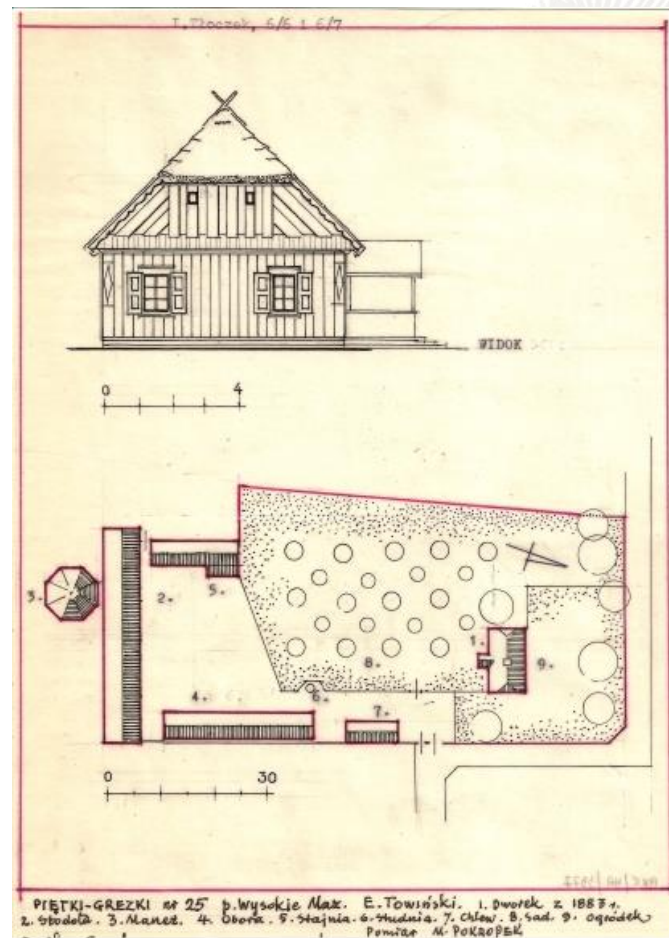
w. Wach, pow. Ostrołęka

Kapliczka domkowa, drewniana, zrębowa z dachem bregowym krytym deskami (dranicami). Na szczycie mały żelazny krzyżyk wykonany przez ściejacowskiego kowala. Wewnątrz duża figura św. Jana Nepomucena.
Początek XX w. (Kapliczka istniała do 80-tych lat XX w.)

fot. M. Pokropek, 1953 r.
(fot. archiw. brak nega.)

Zróżnicowanie regionalne. Przykład
innego typu budownictwa

Cel: Poznanie cech regionalnych w architekturze.

Zarys problematyki:

- Podstawowy budulec.
- Zdobnictwo i detale
- Elementy wyróżniające architekturę w moim regionie.
- Zachowane in situ obiekty w najbliższej okolicy.
- Skanseny, parki krajobrazowe, parki etnograficzne.

Budowa

Budownictwo - Konstrukcje

Konstrukcja słupowo-ryglowa budynku gospodarczego, z dachem dwuspadowym, krokwiowym. Na pierwszej parze krokwi wianek - znak ukończenia pracy cieśli.

W. Baranowo, pow. Przasnysz

fot. M. Pokropek, l. 1960'

Budownictwo

Zrąb chałupy z konstrukcją dachową wykonany przez cieślę, pozostawiony do dalszego wykończenia przez stolarza - oprawa okien i drzwi, i dekarza - pokrycie słomą.

Kurpie - W. Baranowo, pow. Przasnysz

fot. M. Pokropek, l. 1960'

Budowa domu (tradycyjne narzędzia)

Wędrowny tracz zgodzony do pracy (cięcie belek i desek z kłocy drzewa)
we wsi Zbójna, pow. Łomża
fot. M. Pokropek, 1955

w. Jenorożec, pow. Przasnysz
Łada - przyrząd do podnoszenia kłoców drzewa na
wóz lub na stołki traczne.
fot. M. Pokropek, 1956

Narzędzia ciesielskie

Przyrząd do mierzenia
średnicy drewna,
ośnik

Ule bartne

w. Oborczyńska, pow. Przasnysz

Mieszkańcy wsi na placu wiejskim przy kapliczce
fot. M. Pokropek, 1958

w. Oborczyńska, pow. Przasnysz

Wiejska ulica ze zwartą zabudową chałup i
z kapliczką. Miejsce zgromadzeń mieszkańców wsi.
Przed wyjazdem do kościoła parafialnego do
Baranowa.

fot. M. Pokropek, 1958
(fot. archiw., brak neg.)

Cel: Poznanie tradycyjnych technologii

Zarys problematyki:

- Organizacja pracy przy budowie domu.
- Materiał i narzędzia.
- Umiejętności: dawne zawody.
- Pomoc sąiedzka.
- Zwyczaje przy budowaniu domu.
- Terminologia.

Warsztaty etnograficzne
„Ginące zwody” 2019
Ciesielstwo

Warsztaty etnograficzne
„Ginące zwody” 2019
Ciesielstwo

Warsztaty etnograficzne
„Ginące zwody” 2019
Ciesielstwo

Warsztaty
etnograficzne
„Ginące zwody” 2019
Krycie dachu słomą

Stodoła drewniana
przygotowana do
przeniesienia na teren
skansenu, 2019 r.

Warsztaty etnograficzne
Ginące zawody 2019
Składanie modeli chałupy

Warsztaty etnograficzne Ginące
zawody 2019
Składanie modeli chałupy

Warsztaty etnograficzne
Ginące zawody 2019
Składanie modeli
chałupy

Warsztaty
etnograficzne Ginące
zawody 2019
Składanie modeli
chałupy

Warsztaty etnograficzne
Ginące zawody 2019
Składanie modeli chałupy

Wnętrze izby kurpiowskiej
Zagroda Kurpiowska w Kadzidle

Wnętrze izby kurpiowskiej
Zagroda Kurpiowska
W Kadzidle

Cel: Poznanie funkcji pomieszczeń w domu.

Zarys problematyki:

- Podział domu na poszczególne pomieszczenia i ich funkcje.
- Wyposażenie pomieszczeń.
- Codzienne użytkowanie.
- Najważniejsze miejsce w domu (dawniej i dziś).
- Wielopokoleniowe rodziny.
- Codziennie i odświętnie.
- Zdobienie izby.

Badanie domowych archiwów

Żniwiarze przy pracy, fot. z
archiwum Marii Parzych

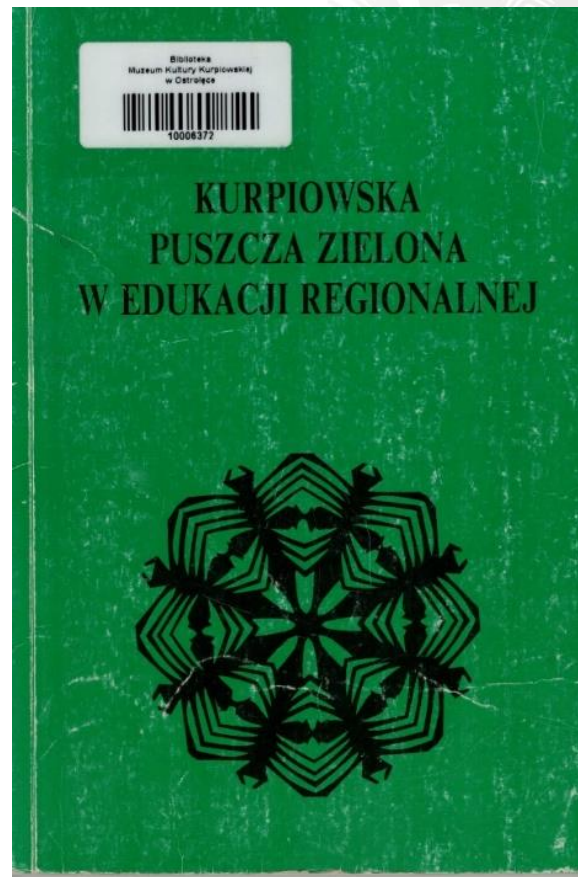

Mateusz Sobiech z Kadzidła, fot. lata
20-te XX wieku.

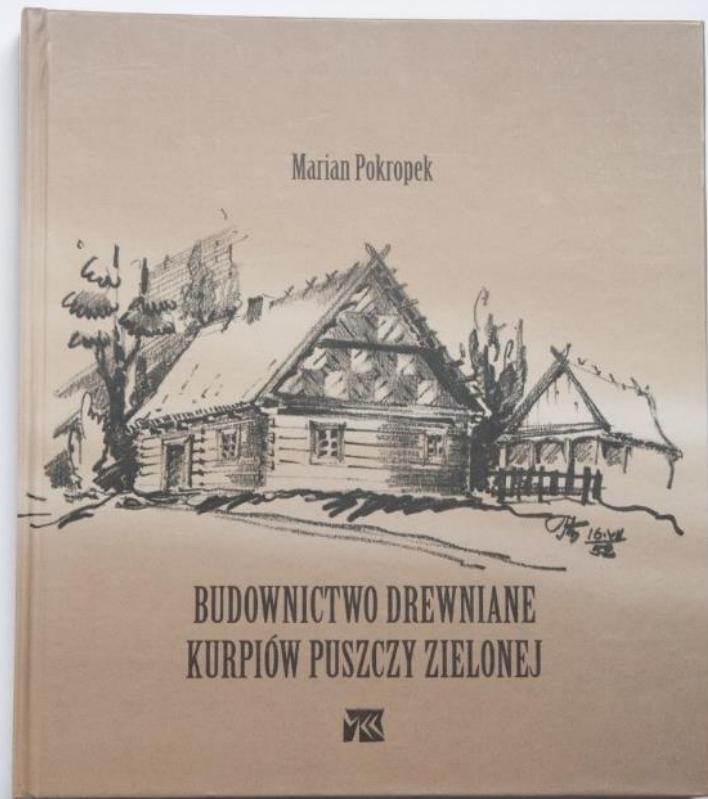
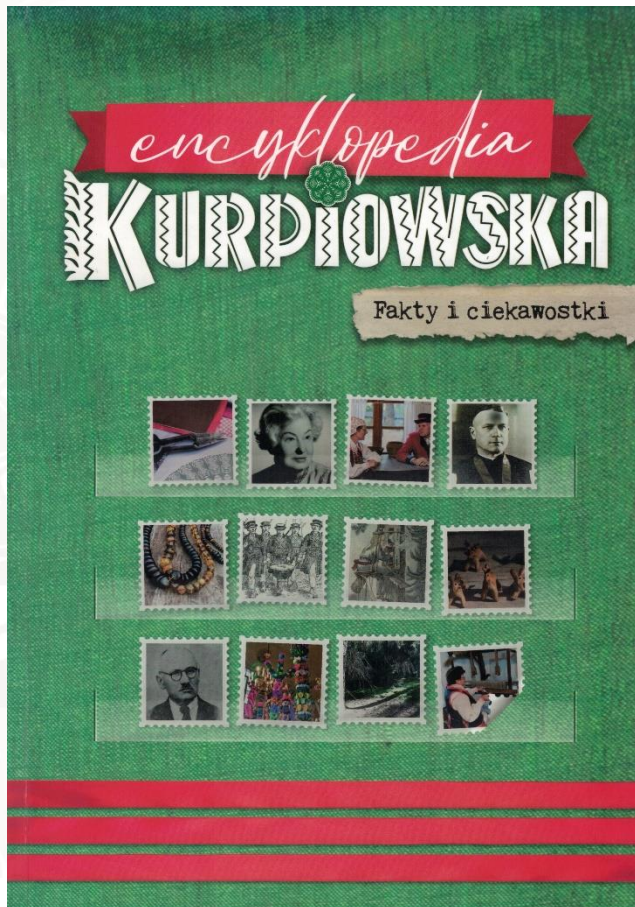
Ksiądz Władysław Skierkowski z przyjaciółmi podczas zbierania materiałów terenowych na Kurpiach, fot. lata 20-te XX wieku

Edukacja
regionalna -
publikacje

Edukacja
regionalna -
publikacje

Edukacja regionalna - publikacje

mgr Andrzej Kucharczyk
doradca geografii

Scenariusz lekcji

Edukacja regionalna - dziedzictwo kulturowe w regionie w ramach programu nauczania ścieżki edukacyjnej realizowanej na lekcjach przyrody

[Klasa IV - " Przyroda" WSiP Warszawa 1999r. rozdział IV " Miejsce człowieka w
środowisku przyrodniczym"]

Temat ścieżki:
" Miejscowość, w której mieszkam "

Temat lekcji:
Opisujemy krajobraz najbliższej okolicy (lekcja w terenie)

Cele ogólne:
Poznanie najbliższego środowiska i specyfiki swojego regionu.

Szczegółowe cele edukacyjne:

- * Obserwacja składników środowiska geograficznego, ich opis i ocena wartości.
- * Kształcenie umiejętności aktywnej i ukierunkowanej obserwacji zjawisk przyrodniczych w najbliższym środowisku.
- * Samodzielne ocenianie wyników obserwacji i przeprowadzonych badań w środowisku.

Cele lekcji:

- 1) Wiadomości i ich rozumienie.
uczeń:

- * wyjaśni pojęcia: krajobraz, krajobraz naturalny, krajobraz przekształcony.
- * wymieni główne składniki krajobrazu naturalnego i przekształconego oraz potrafi wskazać je i opisać w najbliższej okolicy.
- * rozumie, że składniki krajobrazu decydują o charakterystycznym wyglądzie okolicy.

2) Umiejętności.

a) intelektualne

- opisać krajobraz najbliższej okolicy,
- określić cechy charakterystyczne krajobrazu,
- rozpoznać poszczególne elementy krajobrazu i podać, które z nich są naturalne, a które wytworami ludzkiej działalności,
- dostrzeże skutki działalności człowieka w środowisku i oceni ich efekt.

b) manualne

- uczeń wykona szkic obserwowanego krajobrazu.

ZWIĄZEK KURPIÓW ZARZĄD GŁÓWNY W OSTROŁĘCE

OŚRODEK DOSKONALENIA NAUCZYCIELI
W OSTROŁĘCE

KURPIOWSKA MUZYKA LUDOWA W edukacji regionalnej dzieci i młodzieży

4837

10/3

Materiały pomocnicze dla nauczycieli muzyki,
instruktorów zespołów instrumentalnych, wokalnych,
chórów, zespołów folklorystycznych.

Opracował: Henryk Gadomski

Ostrołęka, maj 2001 rok

Wybrane pozycje literatury przedmiotu:

Pokropek M., *Budownictwo drewniane Kurpiów Puszczy Zielonej*, Ostrołęka 2016.

Pokropek M., *Budownictwo ludowe w Polsce*, Warszawa 1976.

Chętnik A., *Chata kurpiowska*, Warszawa 1915.

Ciołek G., *Regionalizm w budownictwie wiejskim w Polsce*, Kraków 1984.

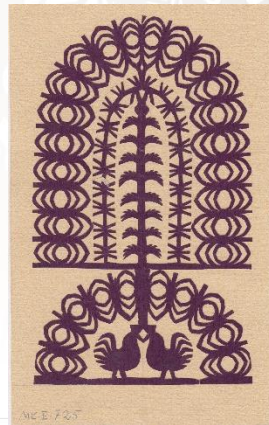
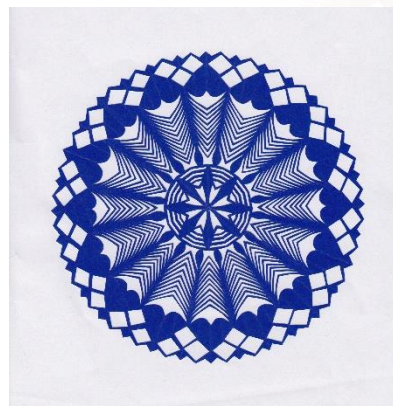
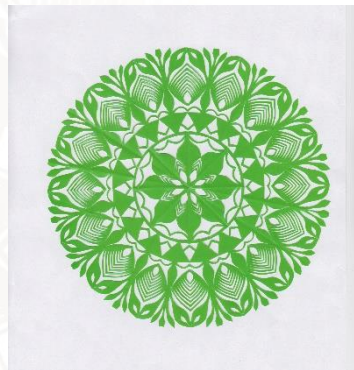
Czerwiński T., *Budownictwo ludowe w Polsce*, Warszawa 2008.

Kuczyńska U., Pawlak W., *Budownictwo ludowe Kurpiowskiej Puszczy Zielonej*, Warszawa 2000.

Krzywicki L., *Kurpie*, „Biblioteka Warszawska” 1892, Ostrołęka 2007.

Olędzki J., *Kultura artystyczna ludności kurpiowskiej*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1971.

Piaścik F., *Osadnictwo w Puszczy Kurpiowskiej*, Warszawa 1939.

Dziękuję za uwagę